

FÂRÂBÎ (M.870-950)

Türk asıllı Fârâbî'nin tam adı Ebu Nasr Muhammed bin, Muhammed bin Turhan bin Uzluğ el-Fârâbî et-Türkî olan filozof Ebu Nasr el-Fârâbî olarak bilinir. Türkiştân'da Maverâünnehir'in Ortaçağlar'daki önemli merkezleri arasında bulunan, bugünkü Kazakistan sınırları içerisinde, eski adı Otrar olan Fârâb ilinin Vesîç kasabasında asker bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş ve Şam'da vefat etmiştir. Fıkıh, hadis, tefsir gibi temel İslâmî ilimlerde eğitim almış ve doğduğu bölgede bir süre kadılık görevinde bulunmuştur.

Fârâbî; Taşkent, Buhara, Semerkant, Merv, Belh ve Rey gibi önemli ticaret ve kültür merkezlerini dolaştıktan sonra, ilme karşı duyduğu açlığı doyumak ve kendini yetiştirip geliştirmek üzere, zamanın en büyük ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ta hem dinî, kültürel, tefekkür hem de aklî kültür ve felsefî düşünce bakımından kendi ilmi geliştirmiştir.

Fârâbî Bağdat'ta iken dönemin önemli dil bilgini Ebu Bekir İbnü's Serrac'dan gramer dersi ve mantık ilmini öğrenmiştir. Ana dilinin dışında Arapça, Farsça, Yunanca ve Süryanice öğrenmiştir.

Aristocu felsefenin en önemli merkezi olan Bağdat'ta felsefî çevrelerle ilişki içerisine girmiş ve yine dönemin önde gelen mantık üstadı Hristiyan mütercim ve yorumcu Ebu Bîşr Metta b. Yunus ve Yuhanna b.Haylan'dan felsefe ve mantık tahsil etmiştir. Fârâbî, antık ve felsefe ilminde hocaya ihtiyaç duymayacak kadar kendini yetiştirmiş ve Muallim-i Sâni olarak anılmıştır.

Fârâbî, Batı'da Alfarabius olarak tanınmaktadır. Onun kurmuş olduğu felsefî doktrin, gerek öğrencileri ve eserleri, gerekse onu eleştiren düşünürler kanalıyla kısa zamanda Maverâünnehir'den Endülüs'e kadar bütün İslâm coğrafyasına yayılmıştır.

Bağdat'ta din ve siyaset alanlarında meydana gelen toplumsal ve siyasal kargaşadan ötürü Halep ve Şam'a gitmiştir. Çalışmalarını burada da sürdüren Fârâbî, Halep'in yönetimini elinde bulunduran Hamdanî Emiri Seyfüddeve Elü'l-Hasan Ali b. tarafından saygın bir konuk olarak sarayda ağırlanmıştır.

Yaptığı deneyler sonucunda titreşimlerin dalga uzunluğuna göre azalıp çoğaldığının tespitini de ortaya koyan Fârâbî, ilimlerin sınıflandırılması ve mantık alanına ilişkin kendine özgü yöntemler kullanmıştır.İlimleri sırasıyla; dil, mantık, matematik, fizik ve metafizik, olmak üzere medenî ilimler şeklinde beş ana başlık altında toplamıştır.

Fârâbî, felsefe ve mantığın dışında tıp ve müzik ilmine de ilgi duymuştur. Tıp alanında inanılmazlara imza atmış, daha ziyade teorik alanda yaptığı çalışmalarda sağlıklı bir bedene sahip olmak için neleryapılması gerektiğini araştırarak bu doğrultuda tıp ilmi hususunda yedi esası saptamıştır. Özellikle insan bedenindeki tüm organların tanınması, hastalık çeşitlerinin bilinmesi ve ilaçlarla ilgili detaylı bilgilere sahip olunması konularına öncelik vermiştir. Müzik kuramı hakkında sistematik olarak kitap yazan ilk bilginimizdir. Bu konuda üstün bir yeteneğe sahip olmasının yanı sıra seçkin bir icracı ve çok iyi bir udi ustasıdır. Keman ailesine mensup çalgıların atalarından sitar'ın yatay bir uyarlaması olan "kanunu" da lıştırmeyi başarmıştır. Müzik hakkında beş eser kaleme almış ve nihayet müzik teorisi üzerine yazdığı Büyük Musiki Kitabı ile müzik dünyasını adeta taçlandırmıştır.

Fârâbî'ye göre insanın başarısı için iki mutlak yöntem vardır. Bunlardan biri, insanın ruhunu, bedenini ve kendine özgü varlıklarını sevk ve idare etme sanatı; diğeri ise, kendi dışında kalan beşeri varlığı sevk ve idare etmesanatıdır. Bunun yanında, ilahî kanunlar ile pozitif ilimlerin hemhal edilmesi sonucu manevi huzurun ışığında erdemli ve bilge toplumların teşekkül edeceğine dikkat çekmektedir.

Tüm bu yönleriyle Fârâbî, sadece İslâm âlimlerini değil, batılı âlimleri de etkilemiş, yazdığı eserler dünya coğrafyasında ders kitabı olarak okutulmuştur. Ondan geriye 100'den fazla eser kalmıştır.Başlıca eserleri "El-Medînetü'l Fâzıla, Es-Siyâsetü'l Medeniyye, Kitâbü'l-Mille, Tahsilü's-Sa'ade, Uyûnü'l-Mesâ il, Felsefetü Aris o âlîs, Felsefetü Eflâ ûn, Kitâbü'l-urûf, Kitâbü'l-Burhân, El-Maard el-Akl, El-İhsâu'l-Ulûm, Et-Ta lî ât , El-Mûsî a'l-Kebîr, Kitâbü'l- a âbe, Fu û ü'l-Hikem'd ır.